

до нового стилю педагогічної діяльності. Також актуальними є підходи до відбору методів, форм і засобів навчання окремих тем курсу у контексті запропонованих положень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громадянська освіта та методика її навчання // Підручник для студентів педагогічних закладів вищої освіти. Київ Орion 2019.
2. «Інтегрований курс «Громадянська освіта» для 10 класу: загальні засади та особливості викладання I розділу».
<http://nus.org.ua/questions/kurs-gromadyanska-osvita-dlya-10-klasnykiv-shho-proponuye-programa/>
3. Громадянська освіта. Навчальна програма інтегрованого курсу для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58875/>
4. О.І.Пометун, Т.О.Ремех «Громадянська освіта» - новий курс старшої школи: особливості змісту і методики.

REFERENCES

1. Gromadyanskaya education and the methodology of the future // Student handbook for students of pedagogical mortgages in the field of education. Kyiv Orion 2019.
2. "Integration course" Gromadyanska sanctuary "for the 10th class: the ambush of the front and the special features of the first and second days.". <http://nus.org.ua/questions/kurs-gromadyanska-osvita-dlya-10-klasnykiv-shho-proponuye-programa/>
3. Gromadyanska sanctuary. An integrated course program for 10 classes of overseas primary mortgages / [Electronic resource]. - Access mode: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58875/>
4. O. I. Pometun, T. O. Remekh "Gromadyanskaya Ovita" - a new course at the senior school: special features and methods.

УДК 372.893

Ребенок Вікторія,
студентка ННІ історії та філософії
СумДПУ імені А.С. Макаренка,
м. Суми, Україна

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

У статті проаналізовано впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес та їх роль у шкільному навчанні історії. Охарактеризовано інтерактивні методи проведення сучасного уроку історії.

Ключові слова: інтерактивні технології навчання, історія, інтерактивні методи, педагогічна технологія.

Ребенок В. Р. Интерактивные технологии обучения истории

В статье проанализировано внедрение интерактивных технологий в учебный процесс и их роль в школьном обучении истории. Охарактеризованы интерактивные методы проведения современного урока истории.

Ключевые слова: интерактивные технологии обучения, история, интерактивные методы, педагогическая технология.

Rebenok V. R. Interactive History Learning Technologies

The article analyzes information about interactive technologies and their role in teaching students historical science. The characteristic of interactive methods of conducting a history lesson is considered.

Key words: interactive learning technologies, history, interactive methods, pedagogical technology.

Постановка проблеми. Розвиток науки і техніки запропонував учителям і учням нові форми комунікації, нові типи вирішення абстрактних і конкретних завдань, перетворюючи вчителя з авторитарного транслятора готових ідей в натхненника інтелектуального і творчого потенціалу учня. Майбутнє за системою навчання, котра укладалася б в схему учень – технологія – учитель, при якій викладач перетворюється в педагога-методолога, технолога, а учень стає активним учасником процесу навчання. Педагогічна майстерність сучасного вчителя повинна розвиватися «не з забезпечення його великою кількістю рецептурних посібників і широке використання ним готових поурочних розробок. Йому потрібні перш за все фундаментальні знання з базових предметів, висока загальна культура і ґрунтовна дидактична компетентність.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Теоретико-методичні засади інтерактивної освіти, ефективність її впливу на формування особистості ґрунтовно досліджено в працях В. Нищети, О. Пометун, Л. Пироженко, О. Пехоти, Г. Селевко, Н. Суворової, Г. Токмань та ін. Існують різні підходи до визначення інтерактивного навчання. Одні вчені трактують інтерактивне навчання як діалогове навчання, в ході якого «здійснюється взаємодія вчителя та учня». Вітчизняні науковці О. Пометун та Л. Пироженко вважають, що інтерактивне навчання – співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці)[6].

Метою дослідження є вивчення концептуальних положень інтерактивних технологій та їхнє застосування у навчанні історії.

Виклад основного матеріалу. У сучасній педагогічній літературі до цього часу не існує єдиного, уніфікованого визначення понять освітні, педагогічні, навчальні технології. Деякі дослідники налічують близько трьохсот трактувань цих термінів, що розрізняються не лише за формою, але і за змістом, який в них вкладається. Одні вчені розуміють під терміном «технологія» управління педагогічними процесами, інші – способи організації діяльності учнів, різні методи і прийоми досягнення педагогом навчальної мети та ін. [1, с. 24].

Оскільки визначення терміна «технологія навчання» надзвичайно важливе для розуміння суті запропонованих підходів. Звернення до історії розвитку виробництва дає підстави припустити, що розвиток будь-якої галузі діяльності людини відбувається за схемою: випадковий досвід – ремесло – технологія. Виготовлення будь-якого продукту проходить в кілька етапів, починаючи від перших, невмілих спроб і закінчуючи певним, добре продуманим способом виробництва з використанням технічних або якихось інших засобів виробництва під керівництвом людини [3, с. 44.].

На думку деяких дослідників, технологію від методики відрізняють «два принципові моменти: гарантія кінцевого результату і проектування майбутнього навчального процесу. Педагогічна технологія – набір процедур, які відновлюють професійну діяльність вчителя і гарантують кінцевий запланований результат. Крім того, за технологічного навчання відсутні безліч «якщо»: якщо талановитий учитель, талановиті діти, багата школа. Методика виникає в результаті узагальнення досвіду або впровадження нових засобів. Технологія ж проектується, виходячи з конкретних умов, і орієнтується на заданий, а не на передбачуваний результат. Технологія, на відміну від методик, не допускає варіативності, з неї не можна викинути якісь елементи. Технологічний підхід не допускає пошукової діяльності, проб, тут не може бути помилок. Для технологічного навчання обов'язково постійний зворотний зв'язок, внесення виправлення і змін у подальшій діяльності [3, с. 42]. Оскільки певний розведення термінів «педагогічна технологія» і «технологія навчання» важливо для розуміння суті запропонованого підходу, необхідно розвести ці поняття.

У глосарії термінів ЮНЕСКО поняття «педагогічна технологія» трактується як конструювання та оцінки освітніх процесів шляхом врахування людських, часових та інших ресурсів для досягнення ефективності освіти. Педагогічна технологія відповідає на питання як, яким чином (методами, прийомами, засобами) досягти поставленої педагогічної мети, встановлюючи порядок використання різних моделей навчання. Таким чином, технологія – це комплекс, що складається з запланованих результатів; засобів оцінки для корекції і вибору оптимальних методів, прийомів навчання, оптимальних для даної конкретної ситуації; набору моделей навчання, розроблених учителем на цій основі.

Для планування результатів навчання застосовують рівневий підхід. Рівнів планування результатів може бути скільки завгодно. Основних, згідно з теорією розвиваючого навчання Л. С. Виготського, три: орієнтація на випадкові одиничні ознаки (впізнання, згадування) – мінімальний рівень (уповільнений); другий – орієнтація на локальні ознаки (співставлення, порівняння) – загальний (оптимальний); третій – орієнтація на глобальні ознаки і властивості (перенесення знань у нову ситуацію) – прискореного рівня планування результатів. Технологія має містити критерії оцінки стану учнів, вибору моделі навчання. Модель – найбільш короткий шлях від початкових умов до запланованих результатів. В основі моделі – комплекс методів навчання. Технологія навчання відображає шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах педагогічної технології. деякі дослідники називають її ще й дидактичною технологією [2, с. 21].

Будь-яка педагогічна технологія повинна відповідати основним критеріям технологічності: системності (наявність логіки процесу, взаємозв'язку частин, цілісність), керованості (можливість діагностики досягнення цілей, планування процесу навчання), ефективності (технологія повинна вибиратися відповідно до результатів і оптимальних витрат, гарантувати досягнення певного стандарту навчання), відтворюваності (можливості застосування в інших однотипних навчальних закладах іншими суб'єктами).

Інтерактивна модель навчально-виховного процесу передбачає використання інтерактивних технологій, а також відповідних їм методів навчання при різних формах організації процесу навчання. Такими методами є: груповий, (взаємодія між учасниками процесу навчання реалізується через співробітництво в малих групах); колективний (багатостороння взаємодія в якому бере участь кожен учень класу) колективно-груповий (коли робота малих груп поєднується з роботою всього класу). Ці методи є частиною інтерактивних технологій навчання і разом з цілями, згідно структурованого змісту і засобами навчання складають інтерактивну модель. Кожен із методів виступає в навчанні історії як сукупність прийомів і засобів, адекватних змісту навчального історичного матеріалу. Наприклад, працюючи в малих групах, учні застосовують прийоми навчальної роботи на емпіричному (сюжетні розповіді, аналітичний опис, образна характеристика і т.п.) і теоретичному рівні (міркування, пояснення, докази та ін.) [5, с. 277].

Інтерактивні методи є основою для розвитку інтерактивних технологій навчання. Так, зокрема, колективний (фронтальний) метод передбачає навчання однією людиною (в основному вчителем) групи учнів або цілого класу. При такій організації навчальної діяльності кількість слухачів завжди більше тих, хто говорить. Всі учні, в кожен момент часу працюють разом або індивідуально над одним завданням з подальшим контролем результатів.

Груповий (кооперативний) метод передбачає навчання в малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою. Учитель керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність групи. Кооперативний метод відкриває для учнів можливості співробітництва зі своїми ровесниками, дозволяє реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягнення учнями високих результатів засвоєння знань і формування умінь. Він легко і ефективно поєднується з традиційними формами і методами навчання і може застосовуватися на різних етапах навчання. Почуття групової приналежності дає учням можливість подолати труднощі, які виникають на їхньому шляху. Коли діти вчать разом з іншими, вони відчувають істотну емоційну та інтелектуальну підтримку, яка дає їм можливість виходити далеко за рамки їх нинішнього рівня знань і умінь.

Ключовою ознакою інтерактивного групового методу є кооперація учнів. Групову роботу, яка поширена в сучасній українській школі, не завжди можна вважати кооперативною, перш за все тому, що при такій роботі учні не мають спільної мети. Адаже вчитель ставить перед дітьми не загальну, а однакову для всіх мету. В результаті в учнів виникає ставлення до навчальної діяльності не як до спільної і творчої праці, а як до чогось індивідуального і обов'язкового. Діяльність, спрямована на досягнення спільної мети, об'єднує, а однакової – викликає конкуренцію й змагання.

Загальну мету легко відрізнити від однакової для всіх. Якщо завдання, поставлене вчителем може виконати кожен учень самостійно, навіть працюючи в групі, то така мета однакова для всіх. А якщо за певний, вказаний проміжок часу завдання можуть виконати всі учні лише спільними зусиллями, то така мета є спільною. Одна людина досягти її не в змозі. Навчальна мета може бути спільною в тому випадку, коли в процесі навчання, крім засвоєння нових знань, умінь і навичок, група учнів учить кожного свого члена. Це передбачає систематичну участь кожного учня в навчанні всіх.

Співпраця (кооперація) – це спільна діяльність для досягнення загальних цілей. В рамках спільної діяльності індивідуума прагнуть отримати результати, що є вигідними для них самих і для всіх інших членів групи. Кооперативним навчанням називається такий спосіб його організації, при якому учні працюють в невеликих групах, щоб забезпечити найбільш ефективний навчальний процес для себе і своїх товаришів. Ідея проста. Отримавши інструкції від учителя, учні об'єднуються в невеликі групи. Потім вони виконують отримані завдання – доти, поки всі члени групи не зрозуміють і не виконають його успішно. Спільні зусилля приводять до того, що всі члени групи прагнуть до взаємної вигоди [4, с. 55]. У результаті такої взаємодії виграють всі («Твій успіх йде на користь мені, а мій – на користь тобі»); учні усвідомлюють, що всі члени групи приречені на загальну долю («Або ми потонемо, або випливемо, але – разом»). Успіхи кожного визначаються не лише самим учнем, а й зусиллями його товаришів («Ми не можемо обійтися без тебе»). Всі члени групи пишаються успіхами один одного і разом святкують перемогу, коли один із членів групи удостоюється похвали за особливі заслуги («Ми всі вітаємо тебе з успіхом!»). У ситуаціях кооперативного навчання існує позитивна взаємозалежність цілей, що досягаються учнями: вони розуміють, що можуть досягти своїх особистих цілей тільки за умови, що їхні товариші по групі також досягнуть успіху.

Успіх члена команди при презентації результатів дослідження групою певної теми, наприклад «Визвольна війна українського народу: були альтернативи об'єднанню з Москвою?», залежить як від особистих зусиль учня, так і від внеску інших членів групи, що допомагають йому знаннями, вміннями і практичними можливостями. Жоден член групи поодиноці не має всієї інформації, вміння або можливості, необхідних для того, щоб забезпечити успіх групової діяльності [5, с. 279].

Навчальні цілі учнів можуть бути структуровані по-різному: одні стимулюють спільні зусилля, інші – конкуренцію, треті – тільки зусилля окремої особистості. На відміну від ситуації кооперативного навчання, ситуація конкуренції виникає, коли учні змагаються один з одним, щоб досягти мети, насправді вона є досяжною лише для одного або декількох учнів. У конкуренції присутня негативна взаємозалежність між цілями, які досягаються. Учні розуміють, що вони досягають своїх цілей тільки за умови, що інші учні класу зазнають невдачі. Здійснюється нормативна оцінка власних досягнень. В результаті – учні або ретельно працюють, щоб перемагати інших однокласників, або, махнувши рукою, відступають, оскільки не вірять, що у них є шанс на перемогу. У індивідуалістській навчальній ситуації учні працюють поодиноці, щоб досягти цілей, ніяк не співвідносяться з цілями однокласників. Цілі, до яких прагнуть учні, незалежні один від одної. Учні розуміють, що їх успіхи не залежать від діяльності товаришів. Як результат, вони зосереджуються виключно на власних інтересах і персональному успіху, а успіхи і невдачі інших ігнорують як те, що не має ніякого значення.

Позитивний ефект, має співробітництво для досягнення багатьох важливих результатів, робить груповий кооперативний метод одним з найбільш цінних інструментів в арсеналі педагога. Організувати урок таким чином, щоб учні дійсно працювали в режимі співпраці, можна тільки розуміючи, які компоненти запускають механізм співробітництва.

Оволодіння важливими компонентами співробітництва дозволяє вчителям, насамперед застосовувати кооперативний метод в умовах роботи за діючими навчальними програмами в межах звичайних шкільних курсів; крім того, перебудувати уроки, вже побудовані на застосуванні кооперативного методу, таким чином, щоб вони відповідали даній навчальній ситуації і дозволяли корегувати недоліки навчальних програм та

недостатній пізнавальний рівень учнів; а також діагностувати проблеми, які можуть виникнути в деяких учнів при кооперативному навчанні, і втручатися, щоб підвищити ефективність навчання в групі.

Суттєвими компонентами співробітництва є позитивна взаємозалежність; особистісна взаємодія, що стимулює діяльність; індивідуальна і групова підзвітність; навички міжособистісного спілкування і спілкування в невеликих групах; обробка даних про роботу групи. Структурне систематичне включення цих основних елементів у ситуацію навчання дозволяє сподіватися, що група буде застосовувати саме спільні зусилля і що вдасться дисципліновано впровадити кооперативне навчання – успішне і на тривалий час [6, с. 24-33].

Кооперативне навчання може здійснюватись не лише в групах, але й у парах. Пара є різновидом навчального колективу, де відбувається взаємонавчання. Взаємодія учнів у парі, порівняно з групою, має свої особливості, які відображаються на організації навчальної діяльності, але за механізмами впливу на розвиток дітей є значною мірою подібною до групової діяльності. Робота в парах застосовується і як окрема самостійна технологія навчання, і як підготовчий етап до роботи в групах, який допомагає розвинути в учнів комунікативні та інші вміння і навички.

Отже, основними ознаками групового методу є об'єднання учнів класу в групи для досягнення конкретного навчального результату. Склад групи не може бути постійним протягом тривалого часу. Він змінюється залежно від змісту і характеру навчальних завдань, що необхідно виконати. Кожна група розв'язує певну проблему, визначену завданням, яке може бути: за складністю однаковим для гетерогенних (складаються з учнів з різним рівнем пізнавальних можливостей) груп або диференційованим для гомогенних (складаються з учнів приблизно рівних за пізнавальними можливостями); за змістом та навчальною метою однаковим для всіх груп (без залежності від складу групи). за змістом взаємодоповнюючим або послідовно пов'язаним із завданнями інших груп за логікою матеріалу, що дозволяє вивчити проблему з різних боків; за способом (процедурою) виконання різним або однаковим та ін.

Завдання в групі виконується в такий спосіб, щоб було можливо врахувати і оцінити індивідуальний внесок кожного члена групи й групи в цілому. Кількість учнів у групі залежить від загальної кількості їх у класі, характеру і обсягу знань, що опрацьовуються, наявності необхідних матеріалів, часу, відведеного на виконання роботи. Вона обумовлюється наданням кожному учневі можливості зробити чітко визначений внесок у виконання завдання. Оптимальною вважають групу з 3-6-ти осіб тому, що при меншій кількості учням важко різнобічно розглянути проблему, а при більшій – складно врахувати, яку саме роботу виконав кожний учень. Зі збільшенням розміру групи збільшується рівень набуття спроможності, досвіду і навичок. Проте підвищується ймовірність порушень правил поведінки, прийнятих всіма. Об'єднання в групи може здійснюватись учителем (у більшості випадків на добровільній основі, за результатами жеребкування) або самими учнями за власним вибором. Існує багато ефективних способів об'єднання учнів у групи. Наприклад, можна заздалегідь скласти список і вивісити його в класі ще до уроку (у цьому випадку вчитель контролює склад групи). Інший спосіб попросити учнів розрахуватися на «перший, другий...», або об'єднати їх за порами року, квітками тощо (замість номерів можна використовувати різнобарвні картки, різноманітні предмети тощо). В окремих випадках вчитель може зберегти групу, яка вже почала працювати над проблемою на декілька уроків у постійному складі, або виділити постійно (на певний час) діючу групу експертів, спостерігачів тощо. Треба лише пам'ятати, що демократичність інтерактивного навчання, його особистісна орієнтованість потребує обов'язкового залучення учнів до організації їхньої діяльності, тобто обговорення з ними можливого складу груп, процедур групової діяльності, її очікуваних результатів і досягнення демократичної згоди між учнями і вчителем на всіх етапах навчально-виховного процесу.

Отже, групи можуть бути гомогенними (однорідними), тобто об'єднувати учнів за певними ознаками, наприклад за рівнем знань та позаурочної інформації з предмета, або гетерогенними (різнорідними). Найбільш бажано поміщати в одну групу сильних, середніх і слабких учнів. У різнорідних групах стимулюється творче мислення й інтенсивний обмін ідеями. За умов використання колективно-групового методу робота малих груп поєднується з фронтальною, зберігаючи основний принцип інтеракції: постійну взаємодію учнів між собою, їх співпрацю, спілкування, співробітництво. Вчитель виступає лише організатором і координатором такої взаємодії.

Таким чином, використання інтерактивних методів навчання історії в межах класноурочної системи дає змогу позбутися деяких її вад і є однією з умов використання інтерактивних технологій навчання. За умови вмілого впровадження інтерактивних методів у навчальний процес, учні освоюють усі рівні пізнання (знання, розуміння застосування, аналіз, синтез, оцінка); викладач отримує можливість диференційованого підходу до учнів із спеціальними потребами – особистісними та інтелектуальними; основним джерелом мотивації навчання стає інтерес самого учня; покращується ідентифікація матеріалу, використання у повсякденному житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Назарова Т. С. Педагогические технологии: новый этап эволюции // Педагогика. 1997. № 7. С. 21-27.
2. Освітні технології / За заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: Просвіта, 2001. 256 с.
3. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / За заг. ред. Сисоевої С. Київ: ВПОЛ, 2001. 502 с.
4. Пометун О. Кооперативне навчання учнів на уроці історії // Історія в школах України. 2004. № 5. С. 50-62

5. Пометун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі. Київ: Генеза, 2006. 328 с
6. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К. С. 24-33.

REFERENCES

1. Nazarova TS. Pedagogical technologies: a new stage of evolution // Pedagogy. 1997. No. 7. P. 21-27.
2. Light technology / For zag. ed. O. M. Pehoti. Kiev: Prosvita, 2001.256 s.
3. Pedagogical technology in continuous professional education / For the zag. ed. SisovoVO S.O.Kiev: VIPOL, 2001. 502 p.
4. Litter O. Co-operative learning at the level of history // History in schools of Ukraine. 2004. No 5. S. 50-62
5. Pometun O. I., Freiman G. O. Methodology for introducing students to schools. Kiev: Genesis, 2006.328 s
6. Pometun O., Pirozhenko L. Today's lesson: interactive technologies. Kiev: A.S.K. S. 24-33.

УДК 372.893+94 (477)

Ігор Коляда,
доктор історичних наук, професор
історичного факультету НПУ імені М. П. Драгоманова,
Роман Хомич,
студент магістратури
історичного факультету НПУ імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ІСТОРИЧНОГО ДІЯЧА ПРИ ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В 11 КЛАСІ (НА ПРИКЛАДІ ВАЛЕРІЯ ЛОБАНОВСЬКОГО)

Стаття присвячена формуванню історичних уявлень про історичного діяча при вивченні історії України у 11 класі, а саме при ознайомленні з темою «Культури України на сучасному етапі» на прикладі видатного экс-тренера футбольного клубу «Динамо Київ» та національної збірної України з футболу. Автори пропонують сформувати уявлення про історичну персоналію за допомогою історико-біографічного та історико-психологічного портретів разом з використанням фізіогномістичного аналізу, спогадів сучасників про особистість та дослідницьких компетентностей.

Ключові слова: історичний портрет, Валерій Лобановський, футбол, Динамо Київ, Національна збірна України з футболу.

Ігорь Коляда, Роман Хомич. Методика формирования представлений об историческом деятеле при изучении истории Украины в 11 классе (на примере Валерия Лобановского).

Статья посвящена формированию исторических представлений об историческом деятеле при изучении истории Украины в 11 классе, а именно при ознакомлении с темой «Культуры Украины на современном этапе» на примере выдающегося экс-тренера футбольного клуба «Динамо Киев» и национальной сборной Украины по футболу. Авторы предлагают сформировать представление об исторической персоналии с помощью историко-биографического и историко-психологического портретов вместе с использованием физиогномистического анализа, воспоминаний современников о личности и исследовательских компетенций.

Ключевые слова: исторический портрет, Валерий Лобановский, футбол, Динамо Киев, Национальная сборная Украины по футболу.

Igor Kolyada, Roman Khomich. The methodology of forming ideas about the historical figure in the study of the history of Ukraine in the 11th grade (on the example of Valery Lobanovsky).

The article is devoted to the formation of historical ideas about a historical figure when studying the history of Ukraine in the 11th grade, namely when familiarizing himself with the topic "Culture of Ukraine at the present stage" using the example of the outstanding ex-coach of Dynamo Kiev football club and the national football team of Ukraine. The authors propose to form an idea of historical personalities using historical-biographical and historical-psychological portraits along with physiognomistic analysis, contemporaries' memories of personality and research competencies.

Key words: historical portrait, Valery Lobanovsky, football, Dynamo Kiev, Ukraine national football team.

Одним із ключових питань сучасної методичної науки є подальша розробка теоретико-методичних засад та підходів розкриття ролі й місця історичної особи на уроках історії України. Жодне історичне дослідження не може вважатися повноцінним без аналізу життєдіяльності історичних постатей доби та її об'єктивної оцінки. На сучасному етапі розвитку нової української школи перед учителем історії України постає завдання гуманізації історичних знань, що означає, в першу чергу, "олюднення" історичного матеріалу, підвищеної уваги до формування уявлень про особистості в історії України, розкриття ідеї самоцінності людини в історичному процесі. Проблема вивчення повсякдення людини, ролі історичних діячів у історії України є однією із ключових у повсякденній практиці вчителів історії України. Мова йде не тільки про збільшення кількості досліджуваних історичних персоналій, а й про деяке переосмислення методологічних підходів до аналізу життєдіяльності видатних людей минулого [9, с.301-302].